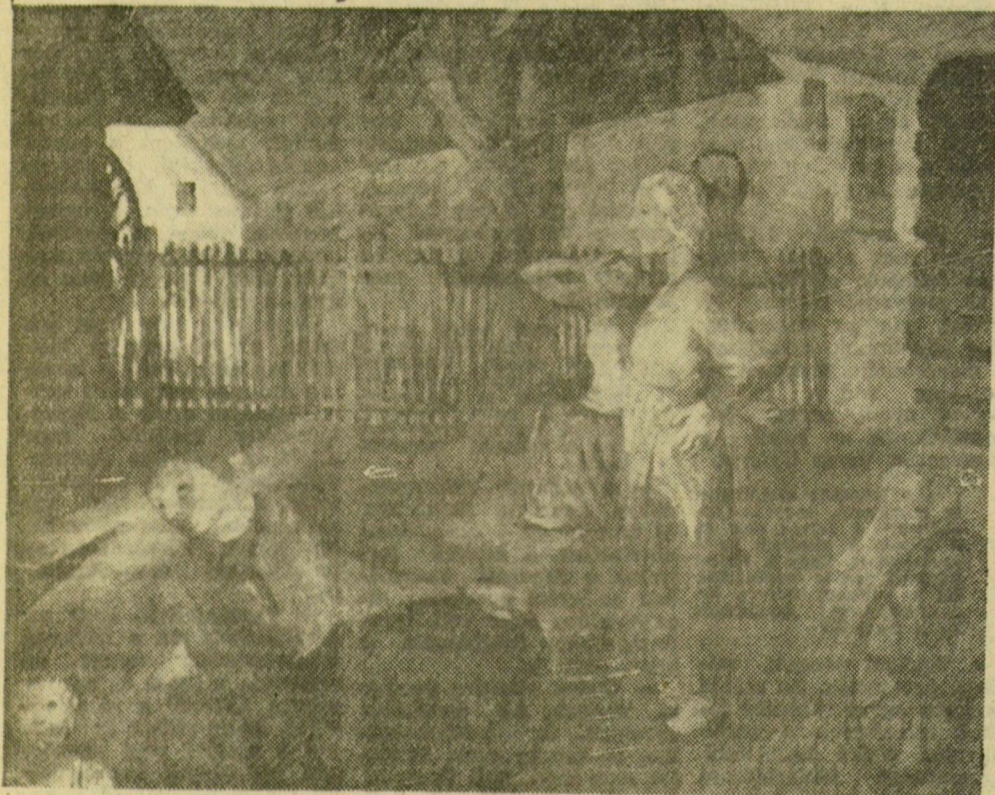

Szőnyi István: Udvaron

Városunk művészet iránt érdeklődő közönsége több mint tíz évvel ezelőtt ismerte meg közelebbről Szőnyi Istvánt (1894–1960), az új magyar festészet egyik vezető egyéniségét, amikor a 60. évét betöltő mester alkotásaiból Budapest után Szegeden is gyűjteményes kiállítást rendeztek. A Móra Ferenc múzeum képtárában most is néhány szép Szőnyi-festményt láthatunk, melyek közül az *Udvaron* című nagyméretű vászna a legjelentéke- nyebb. Az ezüstös tónusú, halk színezetű ábrázolás egy falusi udvarbelsőt mutat, ahol parasztasszonyok tartózkodnak. Van közöttük, aki mélabva álldogál, vagy éppen ülve a haját igazítja. Van azonban, aki kosárral a kezében — fiacskája mel- lett haladva — buzgón serénykedik. A változatos mozdulatú nők, a munkával és pihenéssel töltött lét kiegyensúlyozott,

boldog állapotát sugallják. A négyzetes mezőben átlósan elhelyezett alakok komponálása harmonikusan összecsengő tömeg-ellentétekre van felépítve. A műnek sajátos bájat nemcsak a világos, áttekinthető képszerkesztés ad, hanem főleg a színek elragadó látványa, a párásan enyhe atmoszférius kolorit. Szőnyi a nagybányai impresszionizmus továbbfejlesztője, akinél a fény és a szín a legfontosabb kifejező eszközök közé tartozik. Halkan muzsikáló, varázslatosan puha tónusait, az egymásra rakott, majd lekaptatott rétegek modulációját révén alakította. Festészete — mely a Duna melletti falucskának, Zebegénynek csöndes hétköznapijaihoz és pompás természeti környezetéhez fűződik — a színekkel való mesteri tudása és humánus sugárzó tartalma kapcsán lett kimagaslóvá.

A KOMMÜN NAPJAI

Brecht nálunk ismeretlen drámája a Berliner Ensemble műsorán

A *Neues Deutschland*, az NDK egységpartjának napilapja mindennap közli, hogy a berlini színházak mit játszanak. A rovat azt is feltünteti, hogy az előadásra van-e még jegy. A május 4-i szám szerint a Német Állami Operába *Az eladott menyasszonyra* már csak néhány jegy kapható, a Metropoli színház revüjére, a *Csokolj meg Katámra* még sok jegy van, a *Deutsches Theater* ben *Rozov Úton* című — Szegeden is játszott — drámájára minden jegy elkelt, a Maxim Gorkij Színházban *Claas Hammel*, mai NDK szerzőknek Fontane regénye alapján írt *Frau Jenny Treibel* című darabjára csak néhány jegy kapható. Anélkül, hogy további adatokat közlőnk, már ebből a felsorolásból is látható, hogy a berlini közönség igényes és jobban látogatja a színvonalas irodalmi igényű darabokat, mint a felszínes műveket.

A színházak műsortervében egyébként két olyan produkció is szerepel, ami minket szegedieket különösen érdekelhet. Az egyik *Rozov Úton*-ja, a másik *Svare Sárkány* című színműve. Erről a Sárkányról a Gorkij színház egyik fiatal rendezőjének és egy színházbajrózó nézőnek egyaránt az a véleménye, hogy a színházi szezon legjobb előadása.

Most azonban arról az élményről szeretnék beszámolni, amit Brecht magyarra még nem fordított tragédiájának, a *Kommün napjai*nak bemutatása jelentett számomra a Berliner Ensemble előadásában.

Először magáról a drámáról. Brechtnek ez az utolsó műve. 1957-ben jelent meg és első bemutatása 1956-ban volt. Karl-Marx-Stadt-ban. Az előadás nagy vihart kavart fel. A nyugatnémet sajtó jó része elítélőleg nyilatkozott róla, az NDK legtöbb kritikusa nagyszabású műnek tartotta, Hans Kaufmann

egy egész könyvet írt róla, viszont H. Ihering azt kifogásolta, hogy a drámának nincs meseje, a dráma tulajdonképpen maga a történelmi esemény, epizódokra esik szét és ezeket semmilyen közös szál nem fűzi össze. Ez kétségtelenül így van, sőt még azt is hozzátehetjük, hogy egy főhőse sincs. A dráma azonban, úgy ahogyan a Berliner Ensemble előadásában láttam, mégsem unalmas. Feszültséget kelt és le tudja kötni a néző érdeklődését, tetszését is kivívja, amit az előadás közben felcsattanó tapsok és a végén a hosszú ünneplés bizonyít.

Mi a magyarázata ennek az ellentmondásnak? Az egyik magyarázat a *tökéletes előadás*, ami öltetés, de ugyanakkor aprólékosan kidolgozott és mint egy pompás masinában, minden pontosan a helyén van. Úgy érezzük azonban, igazságtalanok lennénk a szerzővel szemben, ha az előadás vitathatatlan sikerét csak a rendezéssel és a színészi játékkal magyaráznánk.

A tragédia maga is érdekes, mindössze egy-két helyen lehetett volna — véleményünk szerint — rövidíteni. Kiderült, hogy a nagyhorderejű történelmi események önmagukban, az írói fantáziának minden különleges hozzáadása nélkül is érdekesek, különösen, ha — mint itt — a régi történelmi események a közelmúltba és a mára utalnak. Brecht ezen a téren is elődje és mintaképe a mai dokument drámák, gondoljunk csak az *Oppenheimer ügyre*, vagy P. Weiss *Vizsgálatára*. Ugyanakkor azonban a kommün napjaiban megiscasok érvényesül bizonyos drámai szerkesztő elv. Az egyes jelenetek hatásos, kiélezett csatánál fejeződnek be, a szerző kellőképpen adagolja a közvetlen hangot az érzelmességgel, a pátozzsal, a drámai összeközléssel és végeredményben a legtöbbszor ugyanazt a

néhány főalakat látjuk az előterben. A dráma igazi hatása azonban aktualitásában áll. Abban, hogy a francia kommün eseményeiben nemcsak a második világháború utáni, a szocializmust megvalósítani akaró német-ség ismert a saját problémáira, hanem én is a miénkhez és minden nációbeli a sajátjára, ott, ahol a szocializmusnak meg kellett küzdenie a maga igazáért.

Az előadás méltatása előtt néhány szót magáról a színházról. A Brechttről elnevezett téren álló színházat az előtti *Schiffbauerdamm-Theater* nek hívták, most a Berliner Ensemble nevet viseli. A színház nézőtere a barokk stílus klasszikus remeke. A dús aranyozás és figurális díszítés szinte udvari színházi légkört teremt és ebben a légkörben a legforradalmibb darabban, a legrealistább eszközökkel játszó színészek lázitanak a főurak, a bankárok és a porosz nemzeti önteltség ellen. *Felmérhetetlen Brecht színházának óriási nevelő jellege*.

A rendezés minden elképzelhető eszközt felhasznál a siker érdekében. A sok képből és színhelyből álló dráma törés és megszakítás nélkül pereg le. A rendező felhasználta a fehér előfüggöny előtti előszínpadot, a jobb és bal elsőemeleti páholyt, a zsinórpadlást és az előre elkészített és sineken begördített jételemek adta lehetőségeket, a vetítést, a feliratokat és mindez semmi stílustörést nem keltett. Az egyes képeket kevés, de teljesen realista és illúziót keltő díszlettel egészen élet- és valóságúan ábrázolták.

Az előadás azt is bebizonyította, hogy modern előadást nemcsak díszlet nélkül és stílizált játékkal lehet elérni. A művészetben nem szabad dogmákat felállítani. Lehet jó színházat csinálni realista és ultramodern, avantgard törekvésekkel is, díszlet nélkül — ami nem is olyan

A csúf busz hosszú kanyarodott és fékezett, eltakarva a kilátást. Az volt ráírva: KÖRJÁRAT. Mikor kinyílt a hátsó ajtó, az anyák kétségbeesett sikolyokkal tuszkolták fel csecsemőiket; ordítottak, szétdobálták tagjaikat és csak akkor ömlött el arcukon a megkönnyebbülés fátyolos mosolya, amikor már sivitott az önműködő ajtózárási berendezés és lassan a busz is megindult. Néhány csecsemő azonban a nyílásba szorult — ezeknek szülei sikoltva rohantak a busz után, átkozták a kalauzt, közülük tördelve szidták a világot; egyesek még sokáig rohantak a busz mellett, mások hamar orra buktak, felhengerültek, elterültek.

Odabent viszonylag meleg volt és a gyerekek másmint kezdtek a padlón előre — mert az utasáramlás iránya szigorúan meg volt szabva: hátulról előre, hátulról előre. Többen eldobott piszkos jegyekkel játszottak és örömkömben sikongtak, hogy szép, és széttépték őket, feldobálták a papírt a levegőbe és akkor az volt a hőesés. De közben új megállóhoz értek, újra nyílt az ajtó, alig fért fel a rengeteg csecsemő és mindenki kiabált, hogy közepen még van hely, csak szorulanak össze és összecsúsznak, még összecsúsznak.

A kalauz kérte a jegyeket, de a gyerekeknek nem volt pénzük és akkor a kalauz azt mondta, hogy a jegy ára bukfencc és többen erre vitatkozni kezdtek, hogy a túlszűfolt buszban nem is lehet bukfenccelni, de mégis kellett, mert aki nem fizette meg a jegy árát, azt már a következő megállónál lezállították. Erre kialakítottak egy bukfenccező helyet

Gombó Pál

A BUSZ

és gyorsan, gyorsan, aki tudott, átperdült a fején és ha már sáros volt a haja és piszkos az arca, akkor tudták, hogy jogos utas. Néhányan megpróbálták ebliecelni a bukfenccet, csak úgy besározták magukat — ezek könnyebben úsztak meg, de egész úton rettegtek, hogy majd jön az ellenőr és akkor leleplezi őket, noha egyesek, ott a közép felé, azt mesélték, hogy az ellenőr az csak mese, nem jön sohasem, vagy ha igen, akkor is száz utazás közül csak egyszer, úgyhogy voltaképpen mindenkinek bliecelni kellene. Ezeket azonban a többség lehurrogta, hogy ha ők még tudták fizetni az árat, fizesse meg más is.

Gonosz szeme volt a kalauznak és folyton kiabált, hogy tessék összebb szorulni és hogy igyekezzünk, kérem, igyekezzünk, több utast le is gorombított, még hozzá egyre ocsmányabb hangon. Rikoltózását felerősítette a megafon és ebbe bele kellett süketülni. Azok az utasok, akik ülőhelyhez jutottak, viszonylag elégedettek voltak, sietve szedték rendbe öltözköztüket és fontoskodva rendezgettek szatyrjaik vagy aktatáskaik tartalmát, sőt olyik pökhendin széttereggette újságját; a legtöbben azonban álltak és egymás lábát taposták. Az ablakon át látszott, hogy odakint autók suhannak, némelyikben csecsemő ül; ezeknek sikerült, gondolták és elkecseregett kedvükben nagyot böktek szomszédjukon.

A kocsi közepétáján külön örvényekre bomlott a tömeg. Egyesek másnemű szomszédjukhoz tapadtak, összeismerkedtek vele és elfeledkeztek a hőégről, a lökdösődésről és nem figyelték a kiabálókat, vagy fölényesen nevettek rajtuk. Mert a többség már tombolt az idegességől; egymást vádolták, hogy a másik kezdte, tiporták a másik tyúkszemét, alattomosan veséjükbe fúrták a könyököket. Néhányan így előrejutottak, mások nem bírták tovább és kiszálltak a középső ajtón. Ilyenkor a hátramaradottak megborogztak. De az utas mégsem lett kevesebb, mert egy-egy leszálló helyébe három-négy csecsemőt is felöltöztettek, a mindenütt tátott szájjal sikongva várakozó anyák.

KÁLMÁN LÁSZLÓ

Akik azt várták, hogy a

forgón túl, a kocsi elűlő részében más lesz a helyzet; családok; de rendszerint már elfáradva játszottak tovább addig megrögzött játékkukat; bizalmaszkodtak vagy veszekedtek vagy beletörődten sodródtak, bár néhányan most jutottak ülőhelyhez és ezek azt suttogták: végre, végre!

Errefelé már működött egy visszafelé fordulni igyekvő, de inkább csak az előrehaladást gátló áramlat is. Többen ugyanis, akik már látták, hogy az elűlő kijáraton mindig lesodród egy csomó embert a tömeg — ezek megjázták és igyekeztek megkapaszkodni a fogantyúba, vagy odasimultak az ülésekhez és lábukkal-kezüikkel fogódzót kerestek, még a sima ablakba is belemarkoltak, sőt volt valaki, aki egy ülő szakállába csimpaszkodott és az volt a legfurcsább, hogy az hagyta, nem mert szólni, úgy tett, mintha nem zavarná az olvasásban. Ezek a visszafelé igyekvők-megtapadók azonban már öregek voltak és a fiatal emberek rácsaptak a kezükre, hogy előre, tata és szorították őket az ajtó felé — a vének üvöltöttek és kiszálltak utcájuk előtt.

Ilyenkor az ülőhelyeken terpeszkedők csak mosolyogtak, elégtétellel pihentették fáradt lábukat, de ők is becsapódtak, mert bár az autóbusz körjárat volt, időnként mindenkit lezállásra szólítottak fel és ha nem akart magától kiszállni, ki-söpörték a szeméttel együtt, mert rendnek és tisztaságnak kellett lennie végső fokon. A söprés idején a kalauz fűtyörészett és malmozott; sanda pillantásában, amellyel alulról leste a tör-ténteket, dühös kéj lövellt; ámbátor tudta, hogy a szol-gálat leteltével neki is távoznia kell.

De nem akarok arról sem megfedekezni, nehogy az autóbuszvállalat hitelrontással vádoljon, hogy időnként egy-egy autó a busz mellé állt és valakinek szóltak: az ablakon át beleugorhat. Az ilyen em-bert nagyon irigyletek és sokan csak azért nem szálltak ki a középső ajtón, mert remélték, hogy majd ők is ugorhatnak... Viszont azt sem szabad elhallgatnom, hogy másokat az autóból szállított ki és ugyanazokon a nyitott ablakokon belökött a buszba a sofőr.

Több nem jut eszembe. Ha csak még az nem, hogy nagyon páras volt az üveg és néhányan — én is — rárajzoltak, vagy írtak az ablakra, de a kalauz azután mindent röhögve letörölt.

BOR AMBRUS

SZÉP JELEN

A tévéről ebéd előtt esett szó apáméknál.

Sokadszor említettük, s én ismét azt mondtam, nem Horizontot vennék, inkább Deltát, készpénzért. Ha ott vidéken nem kapnak, felhajtok egyet Pesten. Volt évfolyamtársam mérnök az Orionban. Ennyi szó esett erről a vasárnapi ebéd előtt.

Szeretem azokat az ebédeket. Ritkán vagyunk otthon valamennyien, a húgom, a sógorom, a kislíuk meg én. Anyám nagy ebédet főz, süti a kacsát, bontja a befőtteket meg a savanyúságot. Engem persze nem az ebéd vonz: az jó, hogy együtt vagyunk. Azt mondanám, derűsen és elégedetten vagyunk együtt. Most már harmadik éve a szüleim házában. Felépítették. Jól élnek benne. A tágas konyhába délelőtti besüt a nap, csillog a fény az új bútoron, edényeken, az asztalon villognak a poharak.

Az a konyha jóval nagyobb a réginél, ahol felnőttem, a gyártelepi munkáslakásban. Mi még ott gyerekeskedtünk a húgommal, s éztől tavaszig a konyhában laktunk. Írtuk a leckét, betűket körmöltünk. Anyám tette a dolgát, apám munkából jött, műszakba indult, két munkaruhában. A ruha mindig cementporos volt. Apám negyvenkét évig dolgozott a cementgyárban, harminc évig laktak a munkástelepen. Az új ház konyhája lakókonyhának is beillik, s ha otthon vagyunk és ebédkor körüldijük a nagy asztalt, jól elévünk.

Felhőtlennek érzem ezeket az együtt-léteket, szeretem. Szüleink is szerethetik: anyám sokat és szívből nevet, apám derűsen szentenciázik, hűmmög. Ől a vasárnapi ebédhez terített asztalnál, fehér ingben, ugratja az unokáját. A képhez számomra az is hozzátartozik, hogy apám mögött a mosógépet látom a sarokban, amely kék és kerek, a tetején meg kicsit megbillenve áll az Unipress, az valahogy ott lelte meg a helyét. Nekem mindezek miatt jó az otthoni ebéd, vasárnap, ha hazalátogatunk. Bort én szoktam vinni az ebédhez.

Apám odapillantott, mikor elővettem a táskámból az üveget, s dugóhúzózt kerestem.

— Nohás lesz az — adta a lekicsiny-lőt. — Innen látom.

— Furmint — mutattam az üveget. Kihúztam a dugót, az üveget az asztalra állítottam. Aztán az előbbi, a tévéről folyt beszélgetést folytattam meg: — Szígmát kellene venni. Az aztán készülék!

— Nyolcezerért — mondta a sógorom.

— Nyolcezt? — kérdezte az öreg.

Az is pénz?

Anyám evőkanállal locsolgatta a sült kacsát hátrára a zsírt, s nevetett.

Apámék jól megvannak, mind a ketten nyugdíjban. Ami kell a házban, ház körül, apránként mind megvették. Apám most a vízvezeték tervezéti; fárasztó a vízfordás a kútról. Apám negyvenkét évig nem gondolt az övéré, és az most rossz. Ha elsétál az szíveg kultúrhabza, tévét nézni, vizet a nitromintet, kicsi, te-